

Søetatens Pigeskole i Nyboder

Ulvegade , tegnet af H. Zachariae 1877

Bygningskultur er et ord der kalder på forklaring, hvis det ikke for éntydigt skal opfattes elitært. Rådet vil koordinere og fremme arbejde, der vedrører den bygningsmæssige del af kulturarven og de problemer der er knyttet til dens bevaring. Det gælder fredede huse, men det gælder ikke mindst bevaringsværdige huse og de miljøer de repræsenterer. De er mindre agtede og mere anonyme end de fredede huse, men nødvendige i det kulturlandskab vi alle bevæger os i. Uanset om det er industrielle anlæg, boliger eller institutioner, er der et indlysende behov for at definere, hvad der skal bevares og hvordan det bør ske.

Bygningskulturelt Råd blev stiftet i november 2002, efter halvandet års forberedende arbejde, takket være en bevilling fra Fonden Realdania, som også har finansieret købet af det hus, der er denne publikations emne, og som bliver den fremtidige ramme om Rådets arbejde.

Hvad der førte til at Søetaten i 1859 byggede pigeskole i Nyboder, vil Ida Haugsted beskrive i det følgende. Hvad der skal ske i huset, som nu bliver "Bygningskulturens Hus", skal jeg kort redegøre for:

Bygningskulturelt Råd er en forening; en paraplyorganisation for organisationer, der repræsenterer ejere og dyrkere af bygningskultur, brancher med tilknytning til eller institutioner med viden om bygningskultur. 32 organisationer og institutioner var i april 2003 med til at stifte Rådet, som skal virke for fremme af bygningskulturen i Danmark.

Forudsætningen er at der knyttes viden til den gode vilje, og det er ikke mindst her Bygningskulturelt Råd har en opgave at løse: Det er vigtigt at diskussionen bliver en fælles diskussion mellem de der ejer husene, de der elsker husene, de der ved noget om husene og de der tjener penge på husene, for nu at sige det på den måde.

Bygningskulturelt Råd skal ikke kun se tilbage, men bør, som en selvfølgelig konsekvens af engagementet i den bygningskulturelle værdi vi allerede ejer, også være optaget af fremtidens bygningskultur.

Alt sammen vil ske indenfor en ramme, der rummer politisk og fagligt arbejde og kommerciel virksomhed. Og det vil ske med udgangspunkt i Borgergade 111. Den oprindelige pigeskole blev gennem en 150 års omskiftelig tilværelse til "Bygningskulturens Hus".

April 2003

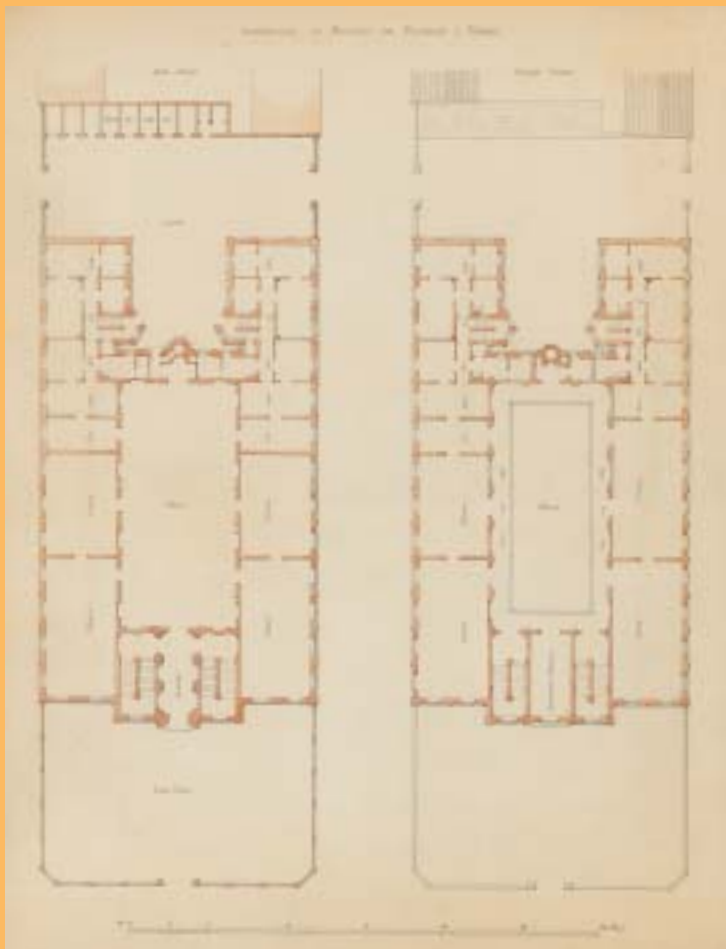
Jørgen Nordqvist

Nyboder og skolerne

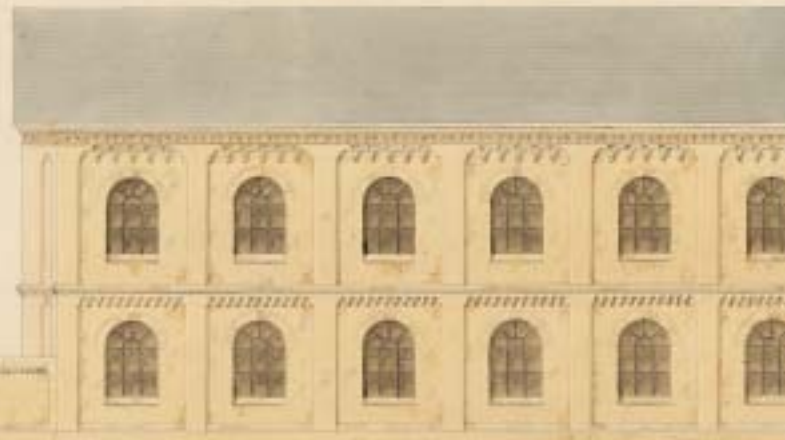
Ved folketællingen i 1855 havde København 143.591 indbyggere, heraf boede 6733 personer i Nyboder, en del af Skt. Annæ Vester kvarter omgivet af Gothersgade, Store Kongensgade, Ny Østergade, Øster- og Nørrevold. "Nyboder, som i Byens nordøstlige Udkant vel staaer i umiddelbar Forbindelse med de øvrige Gader, danner ved sine mange snorlige Gader og sammenhængende lave Rækker af Vaaningshuse for Søetatens faste Mandskab ligesom en egen By", skrev Trap i *Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark* (1858). "Ved Lov af 15de April 1859 blev det besluttet, at Flaaden og dens tilhørende Etablissementer paa Gammelholm skulle overføres til Nyholm ved Holmen og at Omraadet tillige med Botanisk Have skulle anvendes til Bebyggelse", som Trap oplyser det i 2. udgaven 1879: "Nyboder og Gammelholm have vel altid hørt til Byen, forsaavidt de laa indenfor dens Grændser, men maatte dog paa Grund af deres eiendommelige Stilling under de militaire Myndigheder mere betragtes som fremmede Enklaver, og deres Salg til privat Bebyggelse maa derfor betegnes som en Udvidelse af Byens Territorium, navnlig gjælder det for Gammelholm, der formedelst den afsluttede Beliggenhed var ubekjendt for Størsteparten af Københavns Beboere". De militære bygninger på Gammelholm blev, undtagen en del af Reberbanen, nedrevet og en ny bydel anlagt efter Ferdinand Meldahls plan bebygget i 1860'erne. Allerede i 1850'erne solgtes en del af

Nyboder mellem Borberggade og Store Kongensgade, hvor silkehattefabrikant, grosserer H.P. Lorentzen opførte etageejendomme tegnet af P.C. Hagemann. Meldahl fremlagde i 1865 en radikal plan med forslag om en nedlæggelse af Nyboder, den blev ikke realiseret, men flere grundarealer efterhånden solgt fra og lave længer revet ned; kun en del af en længe fra Christian IVs tid er bevaret i Enhjørninggade (Skt. Paulsgade).

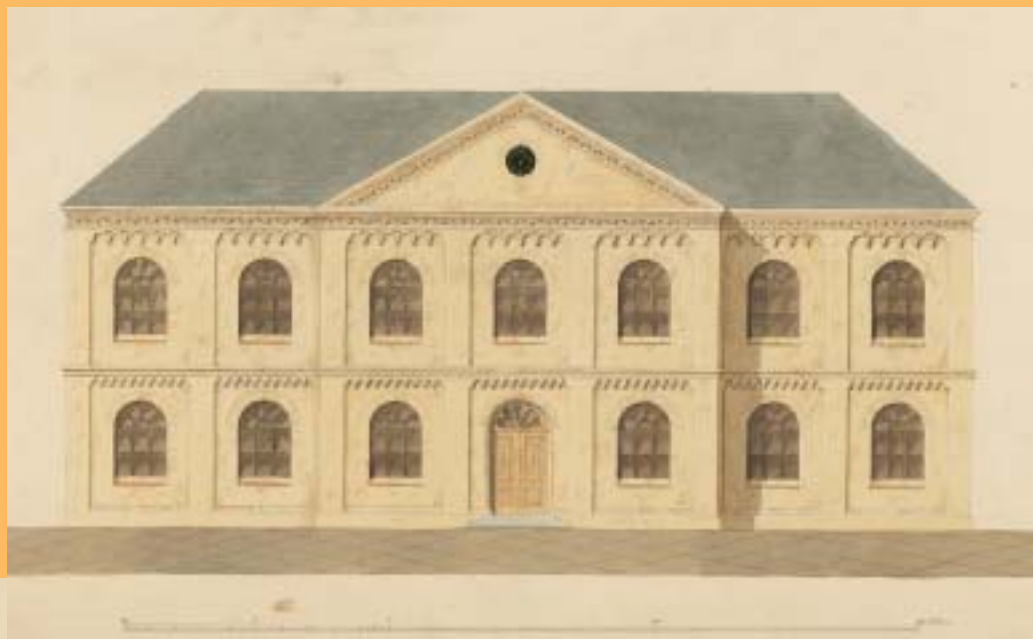

Nyboder havde eget Kommandantskab ledet af en søofficer, der i 1800-tallet boede i kommandantboligen, Balsamgade 11 på hjørnet af Adelgade lige over for Peter Meyns lille vagtbygning opført i 1787, bevaret i Gl. Vagt 6. Allerede i 1600-årene, da Nyboder blev anlagt af Christian IV, oprettede Søetaten gratis skole for det faste mandskabs drenge, den lå i Lavendellængen, kaldet Skolemesterlængen; senere åbnede Broens skole i Løvegade. Pigerne kunne siden 1714 gå i Laksegade Kirkeskole, en friskole for drenge og piger fra Holmens Sogn og Nyboder, og i 1790 åbnede også pigeskoler i Søkvæsthuset og Holmens sogns arbejdsdhus.

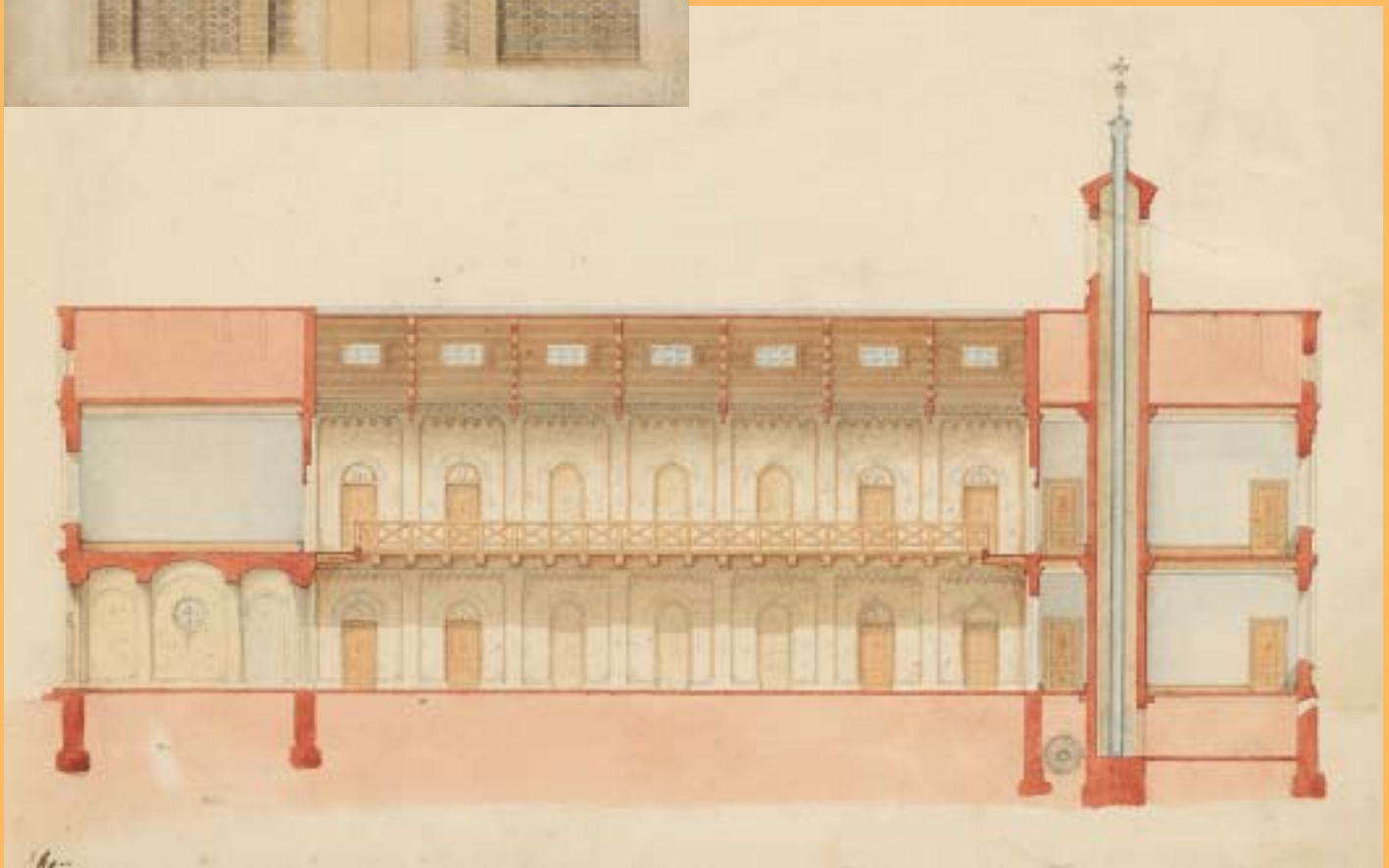

*Bernhard Seidelin, 1856:
Plan
Facade mod Borgergade
Sidefacade mod Haregade*

Ved en ny skoleordning for Nyboder i 1786 blev der i sammenlagte Nyboderhuse indrettet seks nye drengeskoler til 600 elever indskrevet i flådens tjeneste. To af drengeskolerne lå i endehuse i Haregade husnr. 44-46 og Kamelgade husnr. 21-23 ved Borgergade - der hvor Søetatens Pigeskole opførtes af Bernhard Seidelin i 1857. I begyndelsen af 1800-tallet ændredes Nyboders skoleordning igen. Pigerne havde for lang skolevej, og i 1810 åbnede to pigeskoler i lave Nyboderlænger, den ene i Klerkegade, husnr. 7-13, og den anden i Hoppenslænge (Hindegade). Det var sy-, spinde- og læseskoler med undervisning i religion og sang. Pigerne syede, strikkede strømper til flådens mandskab, leverede arbejde til handlende og tjente på den måde penge i skoletiden.

I 1816 blev de seks drengeskoler nedlagt, og Peder Malting, Søetatens bygmester i 1815, indrettede igen husene til beboelse. Istedet blev et par toetages Nyboderlænger opført i 1780'erne af C.F. Harsdorff indrettet til 600 drenge i Gåsegade, og i 1820 en skole i Svanegade for andre 160 drenge, ikke indskrevet i flådens tjeneste. I 1852, da Søetaten sorterede under Marineministeriet, gik der 300 børn i Søetatens to pigeskoler. De fik kun halvanden times boglig undervisning om dagen, medens stadens fattigskoler havde tre timer. Skolen gjorde ministeriet opmærksom på, at det kun var muligt at give den "allertarveligste" undervisning, "hvad der navnlig viser sig ved den geistlige Forberedelse til deres Konfirmation".

De anbefalede, at der blev indrettet et nyt skolelokale til 100 pigebørn, etableret tre timers boglig undervisning og ansat en ekstra lærer. Marineminister Steen Bille var positiv - "indtil det ved en paatænkt Forandring af Pigeskolelokalerne nærmere kan tages under Overveielse". Han havde bedt kommandørkaptajn Carl Ludvig Leopold Harboe, Nyboders kommandant 1841-57, komme med forslag til indretning af et skolelokale og mente iøvrigt, at en del af spindeundervisningen kunne inddrages til fordel for "Adgang til Oplærelse i anden nyttig Huusgjerning, som Vadsk, Strygning og Kogning, hvortil Søetatens Hospital synes at kunne tilbyde Leilighed". Sagen omkring pigeskolernes lokaleforhold førte til at Pe-

der Malling i 1852 tegnede forslag til en stor skole i klassicistisk stil, men Søetatens nøjedes med at udvide pigeskolen i Klerkegade med husnr. 2-3 (tidligere asyl) til "den nye Pigeskole" for 100 børn. Planen om at opføre en ny skolebygning blev ikke opgivet. Malling tegnede i 1855 et nyt forslag til en anseelig skole i røde mursten i middelalderstil, som det var tanken at opføre mellem Salviegade og Balsamgade over for Søetatens Hospital. Heller ikke dette projekt blev realiseret, men derimod et forslag udarbejdet i 1856 af Bernhard Seidelin til en pigeskole i Borgergade mellem Haregade og Kamelgade midt

i Nyboder. To lave længer på grunden blev revet ned, byggeriet påbegyndt i 1857, og pigeskolerne flyttede i august 1859 ind i den nye skolebygning.

Grundene med de gamle pigeskolers længer blev solgt og husene revet ned. I Hoppenslænge opførte kommunen i 1864 Skt. Annæ pigeskole (Hindegade Skole) og Hambros bade- og vaskeanstalt (nedrevet 1903) tegnet af Andreas Stillmann. Grundene ved Klerkegade blev også frasolgt Nyboder, her opførtes etageejendomme og i Klerkegade den nye Frimurerloge tegnet af Vilhelm Tvede, indviet i 1868.

Kommission og arkitekt

"Commissionen for Søetatens Pigeskole", udpeget af Marineministeriet, var i samarbejde med Nyboders kommandant ansvarlig for undervisning, ansættelse af lærere, lokaleforhold osv. I 1857 blev orlogskaptajn Peter Wilhelm Flensborg udnævnt til kommandant, han nåede kun at beklæde posten i tre år - i den periode Pigeskolen i Borgergade blev opført - og i 1861 udnævntes hans efterfølger, orlogskaptajn Carl Adolph Meyer, der

fik sin afsked som kommandant i 1869. I de år skolen opførtes bestod kommissionen af Flensborg, provst ved Holmens Kirke, Balthasar Münter, og kirkens kapellaner, L.A. Warburg og B.J. Fog samt ekspeditionssekretær N.H. Petersen.

Som J.P. Trap oplyser i 1858 førte Direktionen for Borger- og Almueskolevæsenet tilsyn med alle skoler i København, undtagen de lærde skoler, Landetatens og Søetatens skoler, Blinde- og Døvstummeinstitutterne, søndagsskolerne og Dronningens Asylskole i Nyboder, oprettet 1838. I 1854 modtog omkring 17.000 børn

undervisning, enten i kirkeskolerne (nedsat 1859), de offentlige skoler, privatskoler, asylers osv. I de militære kassernes skoler gik der 220 børn og i Søetatens skoler 1.095 børn.

Søetatens nye pigeskole i Borgergade var, som nævnt, tegnet af arkitekten Bernhard Seidelin, født i 1820. Han var søn af distriktslæge i Roskilde, overlæge ved Skt. Hans Hospital, Johannes Henrik Seidelin. Efter konfirmationen kom han i murerlære og blev indmeldt som elev i Kunstakademiets elementarskole for håndværkere ledet af G.F. Hetsch. I 1840 blev Seidelin elev i Kunstakademiets bygningsskole, han besøgte Berlin og München i foråret 1842 og arbejdede iøvrigt for Gottlieb Bindesbøll ved opførelsen af Thorvaldsens Museum indviet i 1848.

I 1850 tildeltes Seidelin akademiets store sølvmedalje, og han var i 1850'erne til sin død i 1863, kun 43 år gammel, en efterspurgt arkitekt. Karakteristisk for Seidelin er originale planløsninger, blanke mure med mønstermuring, formsten til gesimser, friser og dekorative detaljer inspireret af historiske stilarter. Han tegnede flere herskabelige villaer, rådhuset i Helsingør, Albani Bryggeri i Odense, herregårde m.v. I Kunstakademiets Bibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger, er en omfattende samling Seidelin-tegninger og blandt disse henved 80 tegninger og akvareller vedrørende Søetatens Pigeskole i Nyboder med planer, udkast, facader osv.

I Rigsarkivet er korrespondancesager om det ene og det andet mellem ministeriet,

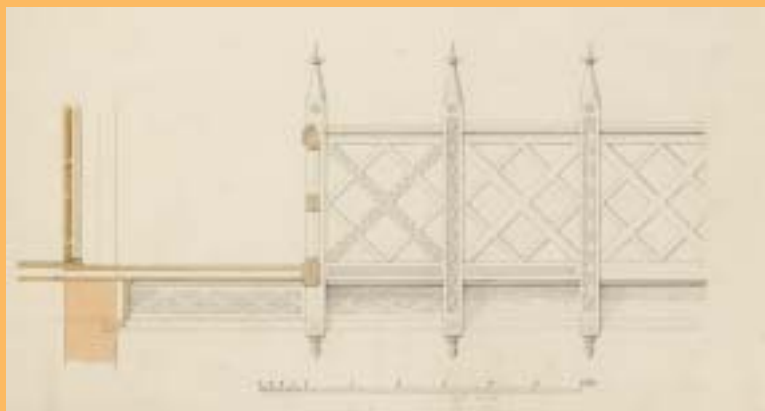

Kommandantskabet og kommissionen for pigeskolen, der giver indtryk af skolebyggeriet, hvis indretning, tekniske anlæg m.m. blev mødt med kritik. Det begyndte helt uskyldigt med, at Admiralitets-bureauet den 7. juli 1857 meddelte, at tegninger til skolen med beskrivelse blev afsendt fra ministeriet til orientering. Det førte til, at kommissionen på lærergruppens vegne i september påpegede forskellige ulemper "ved den under Arbejde værende Skolebygning". Lærerboligerne var for små og usle og burde udvides. Ministeriet svarede kort, men klart, nogle uger senere, at der allerede var foretaget ændringer, som kunne udføres "uden at tabe Hovedøiemedet, at tilveiebringe hensigtsmæssige Skolelocaler for Pigebørnene, af Sigte". I sommeren 1858 klagede skolen over, at bygmester Seidelin "for at bevare Renhed i Architecturen", havde valgt skifersten til vindueskarme i stede for træ, det "stride imod den Hyggelighed, som bør findes". Skolens trælofter, der måske var passende i skolelokalerne, var en dårlig idé i lærerboligerne, hvor der burde være

gipsede lofter, ligesom der burde være vinduesskodder i stueetagen, hvor enhver "med Lethed fra Gaden kunne kaste Blikket ind hos Familiene". Klagerne ophørte ikke, og i maj 1859 gjorde skolen opmærksom på, at kun det ene af otte kvistværelser til pige- og pulterkamre var beklædt og havde kakkelovn, det kunne "blive skadeligt for Sundheden", hvis ikke pigeværelserne blev beklædt. Der var endvidere behov for at indrette tørreloft og fire pakkamre på loftet til "at opbevare det Materiel som anvendes til Arbejde for Børnene, nemlig til Syning, Spinding og Skrivning, og som de erholde udleveret fra Gammelholm og fra forskellige Kræmmere". Murermester Schwartzberg i Borgergade, der havde "forestaaet Bygningen af den nye Skolebygning", var kommet med et tilbud på 723 rigsdaler 3 mark til de ønskede forbedringer. I oktober meddelte ministeriet, at der kunne foretages "de Forandringer og Reparationer ved den nye Pigeskolebygning, som ere paatrængende nødvendige" - men heller ikke mere.

Skolebygningen

Pigeskolen blev indviet den 18. august 1859 med musik af stadsmusikant Füssel og flag udlånt fra Orlogsværftet. Flytningen havde kostet 498 rigsdaler 1 mark og 10 skilling. Der var anskaffet nyt inventar, mens gamle skoleborde, bænke og stole var malet og istandsat af snedker-

mester Flygenring, malermester Ehrencrone, manufakturhandler Dall, sadelmagermagerne Gottfredsen og Holm. Nye møbler var anskaffet hos møbelhandler Bærentzen, og skoleuret i gavlen over indgangen købt hos urmager Petersens Enke for 21 rigsdaler.

Søetaten og arkitekten havde grund til at være stolte af den nye bygning, det første nybyggeri i Nyboder siden indvielsen af Søetatens Hospital i Balsamgade. Hospitalet, tegnet af Boye Magens, blev indviet i 1806, men desværre nedrevet ved Kronprinssegades forlængelse i 1905. Pigeskolen var efter datidens forhold rummelig og beregnet til undervisning af 450 pigebørn mellem 6 og 14 år, døtre af flådens mandskab, håndværkere og arbejdere ved Orlogsværftet. Der var ansat ti lærere, halvdelen kvindelige, hvor de otte boede på skolen. Der blev undervist i fire læseklasser, en lille aftenskole, en forberedelsesskole og i håndarbejdsfag. I 1861 ansattes også en gymnastiklærer. Skolebygningen, der blev solgt af Nyboder og fredet i 1992, består af to parallelle toetages fløje adskilt af en stor gennemgående midterhal. En grundplan, der afspejler de to smalle Nyboderlængder adskilt af gård, som havde stået på grunden. Bygningen er i gul blankmur med pilastre, gesims og buefrise i formsten. Den fik skifertag

med tagvinduer over hallen og smårudede, men store, rundbuevinduer hele vejen rundt. Mod Borgergade er et fremspringende indgangsparti med trekantgavl, mens fløjenderne på bagsiden blev delt af en lille gård med indmurede kopier af Thorvaldsen-medaljoner og et karakteristisk højt polygont ventilationstårn midt på gavlen. Tårnet havde vindfløj, den findes, men er faldet ned. Foran skolen var legeplads omgivet af en mur og bagved en mindre gård med mur og en række brænderum. I en lav kælder under vestibulen installerede Baumgartens maskinfabrik på Christianshavn en fyrkeddel til varmtvandsystem forbundet med røranlæg til tårn og ekspansionsbeholder. Det var et avanceret anlæg, eftersom Københavns Vandværk i Studiestræde først åbnede i 1859. Seidelins oprindelige forslag til mønstermuring af facaden gennemførtes kun i vestibulen, trapperum og midterhal - i sidstnævnte desværre overhvidtet. Vestibulen blev flankeret af to stentrappes (den ene er senere fjernet) med udskåret stengelænder i gotisk stil, kandelaber på

reposen og et par indmurede Thorvaldsen-medaljoner; under den ene trappe var latriner.

Hallen er et prægtig rum, åbent i tagstolen med udskåret bjælkeværk og ovenlys fra tagvinduer. I hallen er det om-løbende udskårne trægalleri også smukt bevaret og intakt i dag som noget enestående, men det har aldrig, som nogle mener, været malet. Hallens billedskærerarbejde er utvivlsomt udført i værkstederne på Orlogsværftet, hvor man har haft de fornødne håndværkere, der var vant til at udføre sådant arbejde i træskibene. For enden af hallen i et lille rum under galleriet var opsat en vandkumme i den høje murede niche.

I begge fløjes etager var indrettet ialt otte store skolestuer og over vestibulen et inspektionsværelse med bibliotek, alle med døre ud til hallen og galleriet. I bagfløjene førte en smal stentrappe i hver side fra gården til lærerboligerne på de to etager, indrettet med fire treværelses boliger til gifte lærere og fire toværelses til ugifte lærerinder, alle med køkken og komfur; på loftet var otte pige- og pulterkamre.

Alle døre, der vender ud mod hallen, er i dekorativt billedskærerarbejde, kronet af halvrunde dørstykker med kopier af Thorvaldsen-relieffer. Der var fra begyndelsen indlagt centralvarme og opsat håndvaske i flere rum, og i

1860 indlagde Dahl, Nyboders gas- og vandmester, gasledninger. I stedet for talglys opsattes lampetter og kupler i hallen og lysekroner i skolestuerne.

Skolebygningen var og er arkitektonisk tidstypisk, men også særpræget ved sin indretning. Pigeskolen har, som arkitektur betragtet, ikke meget fælles med tidens kommunale skolebyggeri i København tegnet af Peter Christian Hagemann 1847-52. Hagemanns skoler i Sølvgade, på Nørrevold, i Skt. Hansgade og Suhmsgade, var ganske vist også alle i blankmur med diskret murmønstrede facader, store vinduer og skifertage, men blev indrettet med klasseværelser langs en midterkorridor - noget nyt og moderne. Da Sølvgades Skole ved Nyboder blev indviet i 1847, skrev *Flyveposten* den 20. september, at overpræsidenten, konferensråd Lyngø, havde prist skolen som både hensigtsmæssig og smuk, og han fremhævede en person, nemlig hattemager Petersen, "hvis ufortrødne og nidkjære Virksomhed for Skolen ikke nok kunne paaskjønnes". Men nye tider stillede nye krav, og som *Illustreret Tidende* skrev den 21. august 1887: "Sølvgades Skole findes endnu god og brugelig, men der er nu til Dags ingen, som falder i Extase over den ..."; ikke desto mindre er den byens ældste kommuneskole, der stadig bruges til sit oprindelige formål.

Kritik og problemer

En overordentlig kritisk journalist, der var velinformeret om interne problemer ved skolebygningen og som ikke brød sig om dens nøgterne nymodens arkitektur, skrev i en lammende anmeldelse i *Fædrelandet* den 2. september 1859 kort efter indvielsen: " - Naar man passerer igjennem Nyboder støder man paa en ny Bygning, der paa en meget paatrængende Maade vidner om, at god Smag i Bygningsstil eller overhoved Stil i Bygninger af vore fleste Bygmestre og offentlige Autoriteter ikke anses for nogen Fornødenhed. Det er Søetatens nye Pigeskole, hvis forunderlig flade, skaldede Ydre synes at maatte støde et-

hvert usvækket Øie, og som kun daarlig raader Bod paa sine raae graae Mures complete Charakterløshed og Tomhed ved Indgangsportens Forziring med et Par Garnvinder ..." Smag kan naturligvis altid diskuteres og bliver det. "Ved at anbringe Bygningen midt i det anviste Terrain", skrev journalisten, "er opnaaet, at der hverken foran eller bag den findes tilstrækkelig Legeplads i fri Luft for Børnene. For at raade Bod paa denne selvskabte Mangel er en meget stor, næsten den største Del af Bygningen blevet benyttet til en Hal, som gaaer igjennem begge Etager, og oventil er omgivet med et Galleri af ud-skaaret Træværk. Fra denne Hal, som bliver benyttet til

Opholdssted for Børnene mellem Læsetimerne, gaae Døre ind til Læseværelserne og Lærernes Boliger, saavel i øverste som i nederste Etage ...” Journalisten var kritisk over for latrinerne ved hovedindgangen. “Her er indrettet et Privet, med 8 Aabninger i Sædet, uden Skillerum, saa at Børnene derved tvinges ind i en practisk Socialisme, der, mildest talt, er meget upassende”. Luften var dårlig, og man burde, skrev han, med koloraepidemien in mente, sørge for at undgå en “Sammenpakning af Mennesker i smaa, slet udluftede Localer” i lærerboligerne. Det skal hertil bemærkes, at skolens styrelse 4 uger senere

klagede til Marineministeriet over en række “Ulemper”, der gjorde en fuldstændig benyttelse “uforsvarlig eller umulig” til skade for bygningen og endog var farlig for børnenes sundhed. Et af problemerne var de “ubedækkede” vandrør, tagrenderne, vand i gården, manglende ventilation osv. - ikke mindre end 13 kritisable forhold. Portner og fyrbøder Hans Hansen, der skulle bo i portnerboligen, havde fået tildelt en bolig i Kamelgade af Kommandantskabet, fordi portnerboligen “dybe Belligenhed medfører at Mørke og Fugtighed” var farlig for beboernes sundhed. Portnerboligen ville blive anvendt “til Hensætning af Ballier, Spande og lignende Sager” lød meldingen. Så var der problemet med latrinerne ved vestibulen, de var “forkastelig af Anstændigheds Hensyn, da mange Børn samtidig nødes til at blotte sig i hinandens Nærværelse”. Når døren stod åben i frikvarteret fyldtes vestibule og hal med stank, og skolestuen ved siden af var ubrugelig på grund af “Dunster fra hiint”. Derfor opholdt klassen med 80 småbørn sig stadig i Klerkegade. “Ved Vaskning af Gulve i øverste Etage har det viist sig”, skrev skolen, “at disse ere utætte, saa Vandet løber ned og beskadiger de underliggende Værelser og deri værende Meubler ... Ogsaa Vinduerne ere utætte, hvilket ei blot foraarsager Træk, men ogsaa at Regnvand slaer ind og

løber paa sine Steder henad Gulvet". Klagerne var mange, og ministeriet svarede i oktober 1859, at man i første omgang havde bedt Nyboders kommandant om, "at der foretages de Forandringer og Reparationer ved den nye Pigeskolebygning, som ere paatrængende nødvendige". Der blev således bygget murede latriner i gården mod Borgergade, og andet også ordnet.

Der viste sig i vinterens løb også at være alvorlige gener forårsaget af dårligt aftræk i skorstenene, og i maj 1860 meddelte Nyboders kommandant, at han havde bedt murermester Johansen i samråd med Søetatens bygmester, Peder Malling, om råd for dette, og det ville blive ordnet.

Med hensyn til "de øvrige Ulempers Afskaffelse navnlig ved Lofternes Gibsning og Væggens Oliemaling" i lærerboligerne, lykkedes det først at afhjælpe dette i marts 1861, da ministeriet bevilgede 803 rigsdaler 16 skilling. Beløbet skulle anvendes til forbedring af ventilationssystemet, til "Røgs Fordrivelse", til gipslofter i lærernes 23 Værelser og til at stryge væggene med oliefarve "i Steencouleur", i stedet for den røde farve, der smittede af. I november 1860 havde marineminister Steen Bille aflagt Pigeskolen et officielt besøg, og som han skrev et par uger senere, havde han med fornøjelse set elevernes fremgang - "Jeg takker Commissionen for dens Virksomhed ved denne Skole og paaskjønner Lærernes og Lærerindernes Fortjeneste af de gode Resultater". Den 22. november 1862 underrettede Bille kommissionen om, at han to dage senere, "efter at have inspiceret Drengeskolerne Kl. 10 Formiddag, vil besøge Pigeskolerne". Grunden fremgår af et andet brev sendt samme dag til skolen fra departementsdirektør Mathæus Bøcher. Den kommission, der var nedsat til at undersøge Orlogsværftets tilstand, havde foreslået, at ændre det faste mandskabs løn. Det ville især ramme børnenes frie skolegang, som ville bortfalde og betyde nedlæggelse af Søetatens Skoler i Nyboder. Spørgsmålet var, hvordan og hvornår. Ministeriet beslut-

tede at ophæve skoleordningen fra den 12. april 1866. Det betød, at de børn, der allerede var indskrevet i Nyboders skoler, fik lov at fortsætte, mens nye børn blev henvist til de kommunale skoler, hvor de nærmeste var i Hindegade og Sølvgade. Søetatens Pigeskole i Borgergade blev nedlagt i 1869 og pigerne overflyttet til Nyboders drengeskole. Drengeskolerne i Gåsegade og Svane-gade blev lukket og nedlagt den 1. april 1872, og Harsdorffs Nyboderhuse ved Østerport igen indrettet til boliger for flådens folk.

Borgergade 111

1859-1869 Søetatens Pigeskole; arkitekt Bernhard Seidelin
1869-1939 Søofficersskolen; tværbygning og inspektørbolig
1939-1970 Søværnskommandoen; besat af tyskerne under krigen
1973-1990 Afdeling af Geodætisk Instiut
1991-2003 Købt af advokatfirmaet Lett & Co.; fredet 1992
2003 Købt af Fonden Realdania; Bygningskulturelt Råd

Tekst: Ida Haugsted

Illustrationer:

s. 2 og 3, Det Kongelige Bibliotek;

øvrige tegninger, Kunstakademiets Bibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger

Fotos: Sten Lange

Grafisk tilrettelægning: Thora Fisker

Produktion: F. Hendriksens Eftf. København 2003

Denne publikation er finansieret af Fonden Realdania